Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 10 ДЕКАБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 147 (7650). ★ Мах 3 кеп.

М. С. Горбачев Москве цIакхачар

9 декабре, доазал дехьа ше бихьа никъ юкъагI а баьккха, КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. С. Горбачев Нью-Йоркера Москве цIавенав. М. С. Горбачевца цхьана цIабаьхкаб цунца баха хинна КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министр Э. А. Шеварднадзе. КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь А. Н. Яковлев, СССР Министрий Совета Председатела заместитель В. М. Каменцев.

Аэродроме М. С. Горбачевна накъабаьхкабар КПСС ЦК Политбюро членаш Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. М. Чебриков, кхыбола официальни нах.

(ТАСС).

Хатар хиннача районе

8 декабре бийсана Москвера Ереване яхар КПСС ЦК Политбюро комисси КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатель Н. И. Рыжков (комиссе председатель), КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР оборона министр Д. Т. Язов, СССР Министрий Совета Председатела заместителаш Ю. П. Баталини, Л. А. Воронкини юкъе а волаш.

ХьалхагIа хоам бaь ма хиллара, комисси вIашагIъеллай Армянски ССР мохк агарах даьнна зулам дIадаккхара а хатар хиннарашта новкъостал дара а.

* * *

Iуйрийна комисси Ереване дIакхаьчар, хатар хиннача моттиге дIа а яхар.

* * *

Цу дийнахье а Армене Компарте ЦК-а совещани хилар. Армянски ССР хатар хиннача районашка долча хьалах, бахача наха тIехьа а ца тетташ де дезачох, йохаяь промышленни предприятеш, социально-бытовой объекташ, нах чубаха цIенош меттаоттаде дезаш хиларах бaь хоам бийцар.

Совещане къамаьл дир Н. И. Рыжкова.

(ТАСС).

XX Нохч-ГIалгIай областной партийни конференци

Информационни хоам

Селхан, гор. Грозне театрально-концертни зале болх беш хилар XX Нохч-ГIалгIай областной партийни конференци. КПСС областной комитето тIадилларагIа конференци хьайиллар парте обкома хьалхарча секретара В. К. ФОТЕЕВА. Цо дийцар укх деношка Армене лаьтта агар бахьан долаш цига бахача наха хиннача доккхача хатарах, белгалдаьккхар, армянски халкъа гIо дара лаьрххIа комисси вIашагIъеллалга, НГIАССР Министрий Совета председатель М. А. Керимов керте а латташ. Дийцар комиссе хIанзле баьча балхах.

Конференце кулгалдара органаш хорж: президиум, секретариат, редакционни а мандатни а комиссеш.

Конференце ден повестка чIоагIъю:

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома отчет.

КПСС областной партийни организаце ревизионни комиссе отчет.

КПСС Нохч-ГIалгIай обком харжар.

КПСС областной организаце ревизионни комисси харжар.

Парте областной комитета отчетни доклад йир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара В. К. ФОТЕЕВА.

Областной партийни организаце ревизионни комиссе балхах отчетни доклад йир цун председатела Н. Перцева.

Докладаш ювцаш пренешка къамаьлаш дир: В. А. КУЦЕНКОС — КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара, Х. М. ВИТУШЕВА — КПСС Грозненски райкома хьалхарча секретара, Ю. В. ВАСИЛЮШКИНА — «Грознефть» объединене парткома секретара, Л. ЗАХАЕВА — Ачхой-Мартановски районa «Лермонтовский» совхоза мехотряда начальника, М. А.-М. МУГАДАЕВА — «Грозтрубопроводстрой» треста управляюще, Х. Х. БОКОВА — НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела, З. А. ЭДЕЛЬБИЕВАС — «Чечнигтрикотажбыт» объединене вязальщицас, Г. Г. МАХАУРЕ — КПСС Надтеречни райкома хьалхарча секретара, А. А. МКРТИЧАНА — «Оргтехника» объединене генеральни директора, Г. МУЦАГОВА — Малгобексќи района «Кавказ» совхоза вокхагIволча жаIуно, В. В. ПОПОВАС — КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара, В. А. КАН-КАЛИКА — ЧИГУ ректора, А. А. МЯКИЕВА — КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара, М. Х. ЮНУСОВА — Шелковски района «Красный пахарь» яхача колхоза парткома секретара, Т. С. ДОРОШЕНКОС — «Продтовары» объединене профкома председатела заместитела, А. И. РОСТОВА — республика прокурора, П. Н. ВЕЛИЧКОС — А. Шерипова цIерагIча ГНПЗ парткома секретара, Г. Г. ОЛЕЙНИКОВА — облсовпрофа председатела, Л. А. КАСАЕВА — ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара, Р. С. АХМАТОВАС — культура советски фонда Нохч-ГIалгIай республикански отделене правлене председатела заместитела, С. С. АЮБОВА — Наурски райисполкома председатела, И. А. МЕЖАКОВА — пачхьалкхен кхерамзлен Нохч-ГIалгIай Комитета председатела, В. И. ФИЛЬКИНА — Грозненски мехкдаьтта института КПСС исторе кафедра доцента, тIемен къахьегамен ветераний республикански Совета председатела, А. А. ОСМАЕВА — Октябрьски райисполкома председатела, М. М. СОЛЦАЕВА — Х. Нурадилова цIерагIча пачхьалкхен нохчий драматически театра керттерча режиссера.

Цул тIехьагIа делегаташа тIайийцар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома отчетни докладах йола резолюци, КПСС областной организаце ревизионни комиссе отчет чIоагIйир.

Конференце хержар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома а областной партийни организаце ревизионни комиссе а керда состав.

Конференце балха юкъе дакъа лоацаш вар КПСС ЦК партийни строительстван кадрови балхен Отдела инструктор Е. С. САВЧЕНКО.

Армене мохк агарца дувзаденна республике бахача нахага ду

КХАЙКАРАЛ

Деза новкъостий!

7-гIча декабре московски ханах 10 сахьати 41 минути яьлча, Армене чIоаггIа мохк аьгаб, цига цхьайолча районашка дукха гIишлоши гIирсаши дохадаьд, дукха нах боабаьб, лозабаьб. Къаьстта доккхий зенаш хиннад Ленинакани Кировокани яхача городашта, хIаьта иштта Спитакски, Степанавански, Амасийски, Гугарски районашта.

Республике бахача берригача наха чIоаггIа дог лазаш тIайийцаб из хоам. Партийни, советски, боахама органашка, хIаьта иштта унахцIено лораяра органашка, болхлошкара, гIулакхерча нахагара, дешаш барашкара хатар хиннарашта материальни, ахчан, кхыдола новкъостал де, лозабаьрашта мах боацаш цIий дала, мохк агарах Арменека хинна зе дIадоаккхача дакъа лаца Армене дIабаха кийча хиларах дувцаш телеграммаш ух, телефонаш етт — из дерригa Нохч-ГIалгIай АССР баха нах кIоаргга интернациональни нигат долаш хилара тешал да.

Из болам боаггIача тайпара вIаштIехьбаьккха хургболаш, мохк агарах хатар хиннача Арменена гIо дара йолча республикански штаба партийни, советски органашка, къахьегама коллективашка, вузий, техникумий, профтехучилищай, школай студенташкеи дешархошкеи. Вай республике бахача берригача нахага кхайкарал ду ахча Нохч-ГIалгIай Жилсоцбанка республикански управлене № 700412 йолча счетагIа ахийта, хIаьта цIий г. Грознеи республика районийи йоагI-йоагIача донорски пункташка дIале, барзкъаш, кога гIирс, кхачан продукташ, цIагIа лелаю хIамаш горрайисполкомашка, йоккхача предприятешка, юрта Советий исполкомашка вIашагIъехкача штабашка дIатела.

Республикански штаб дог тийша я Нохч-ГIалгIайчене бахача наха вежарашха долча армянски хьалкъа шоашта могаш дола новкъостал дергхиларах.

Республикански штаб.

ВЕЖАРАШТА ГIО ДЕ КИЙЧА ДА

«Грознефть» объединене ерригача подразделенешка шерра чакхъювлаш я къахьегамхой митингаш. Цига наха дог лазаш дувц вежарашха долча армянски халкъа тIакхаьчача хатарахи цунна де дезача новкъосталахи.

— Массехк сахьат хьалха Малхбузен СибарегIен районашка болх беча вай республикерча мехкдаьттахошцеи газовикашцеи къамаьл хиннад тха, — аьлар объединене парткома секретара заместитела Г. Курикова. — Цар а боккха бохам хулаш тIайцаб из хоам.

«Грознефть» объединене коллективо лаьрхIад болх баь цхьан дийнахьа даьккха ахча хатар хиннарашта новкъостала йолча фонде дIахьожаде. Цул совгIа, Армянски ССР дIайохьийтаргья дукха гIишлон материалаш, тайп-тайпара техника. Цунца я бульдозераш, подъемни кранаш.

Самардийнахьа Л. Н. Толстоя цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета актови зале гулбелар дукха студенташи преподавателаши. Царна хьалхашка къамаьл дир ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара Л. Касаева. Мохк агарах хатар хиннача наха новкъостал делгах дийцар цо. Массане а чIоаггIа раьза хиларца хьаллаьцар из.

Чакхъяха лаьрхIача мероприятешта юкъе я профессорско - преподавательски составо дийнахьа болх баь даьккха ахча новкъостала фонде дIахьожадар, лозабаьча наха мах боацаш студенташа цIий далар.

— ЦIий эца пункт шоллагIча корпусе я тха, — йоах университета парткома члена А. Бугаева. — ХIанз цига шоай гуманни гIулакх чакхдоаккхаш ба историкаш, филологаш, биологаши химикаши. Кхыйола факультеташ царна тIеххьа цига хургья.

Хатар хиннача моттигашка болх бе дукха гIишлонхой эшаргба. Цу гIулакха республике вIашагIйоллаш я лаьрххIа комсомольско-кагирхой отряд.

— Цун мугIарашка хIанзле дIаязвеннав 70 совгIа саг, аьлар университета комсомольски организаце секретара заместитела Кормишина Еленас. — Царна юкъе ба ерригача факультетий викалаш. Эггара хьалха заявленеш еннай Х. Эльмурзаева, А. Котиева, А. Айрапетова, Ю. Берумова, кхычар. Шоаш дIаязбе яхаш телефонаш етт республика тайп-тайпарча учрежденешка болх беча а дешача а наха.

ХIанзле шийтта саг венав цхьацца эшаш хургйола хIамаш яхьаш. Царна юкъе я пальтош, курткаш, тIерен чурен барзкъаш, берий ловзоргаш, пхьегIаш, кхачан продукташ, кхыдар.

Перестройка наькъагIа

ЛАЬРХIАР КХОАЧАШДИР

XX Нохч-ГIалгIай областной партийни конференце сийна дерригача технико-экономически хьокхамех йола цхьайтта бетта план ханал хьалха кхоачашъе дош деннадар медицински инструменташ еча Гудермесски завода коллективо. ЛаьрхIар толаме чакх а даьккхар. ЦхьоалагIча декабре цхьайтта бетта планал совгIа 125 эзар сом маьха продукци арахийцар, кхом бир 145 эзар киловат сахьат электроэнергена, гул а даь паччахьалкхенна дIаделар 260 тонн тиша аьшк, хIаьта къахьегама овсарле лакхйир соахкарчул 10 процента.

Уж толамаш доахача хьинаре дакъа лаьцар тахан XX областной конференце балха дакъа лоацача Коблев Вячеслава, Арцуев Асланбека, Кириченко Галинас, Фоминов Владимира, кхычар.

Н. БОРИСОВ.

ТОЛАМГА — БIУБЕННА

Дукха ха яц Урус-Мартановски района «Горец» совхоза шекара свеклаш дIайийнача кхай тIара хьувкъам нийца тIеххьара автомобилаш дIаяха. ХIанз лаьтта оахаш йоахка трактораш го йиш я укхаза.

Свеклаш дIайийна кха 84 гектар дар совхозе. Укх шера цу тIара планагIа 1974 тонн «мерза овлаш» чуэца дезаш яр Алхаев Ризван керте латта арендни бригада. ХIаьта цо заводе дIаяхьийтай 2800 тонн гаргга шекара свеклаш.

ХIара гектара тIара чуийцай 320 центнер. Цхьаболча болхлоша кхы а динагIа хьувкъаяьй уж. Масала, Шаипова Хижана тIачIоагIъяьча участка хIара гектаро 570 центнер «мерза овлаш» деннад. Цунна дукха тIехьабисабац Якаева Сану, Индербиева Совнапи, Амадаева Лиза, Хехоева Аминат, СамдовгIар Мувсаи Руслани. Хьинаре къахьийгад № 7 йолча юкъерча школа дешархоша.

— Шу геттара хала дар, — йоах Р. Алхаева. — Чуийца хьувкъам планагIа болчул лакхагIа бале а, салоIам хиннабац тхона. Пайда ца эцаш йиса таронаш дукха я. ХIанз бокъонца тийшав со, юртбоахаме дукхагIдар сага говзалах, хьинарах тийша долга.

Р. Алхаев районни партийни конференце дакъа лоацаш вар. Цига ше санна болча арендаторашца къамаьл а дир, дага а ваьлар из. Кхы а боккхагIча хьувкъамгa бода никъ лохаш ва Ризван хIанз.

М. ЭРЗИЕВ.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

XX областной партконференцена хетаяьча къахьегама вахте эттача «Кавказэнергомонтажизоляция» яхача специализированни управлене Грозненски участка коллективо толамаш даьхад. Ткъаь цхьоалагIча ноябре кхоачашъяьй цо цхьайтта бетта планаш. Къаьстта теркам тIабахийтаб Нохч-ГIалгIайчен электростанцешка котельно - турбинни оборудовани Iан хьалашка кийчъяра, доагора - энергетически ресурсаш кхояра, кхыдола практически балхаш дара.

Шоай гIулакх дика довзаш, хьинар долаш дукха болхлой ба коллективе. Кхычарна масал гойташ къахьегаш ба укхаза Расуева Фатима, Темирсултанова Кульсам, Магомадова Зоя, Катаева Хижан, кхыбараш. Шоай декхараш 110—120 процент кхоачашду цар.

Х. СУРУДЖАНЦ.

ДОАКЪАР ШОРТТА ДА

Укх деношка доакъара свеклай тIеххьара тоннаш чуийца баьнаб Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхоза кхаш леладераш. Доккха новкъостал дергда цар хьайбаш дика Iангара дахара, цар продуктивность лакхъяра.

— Баьцаши кхыйола доакъара культураши дика хиннай укх шера, — йоах цу боахама директора Байдуев Iийсас. — Цудухьа доакъар Iалашделга дика чакхдаьккхад оаха. Соахка иштта дацар, дукха йол, ча, аьта гIад кхычахьара эца дезаш хилар. Хьаэцаш дола доакъар во хиларах чIоагIа зе хилар совхоза.

ПланагIа 930 тонн йол, шийтта эзар тонн силос, 1500 тонн сенаж, 1330 тонн ча, 150 тонн витаминни хьоар Iалашде дезаш бар самашкинцаш. Цул совгIа, доакъара свеклаш а дIайийнаяр укхаза. Уж кхеяьр Исаев Адам кертте латта звено яр.

— Хьувкъам боккха ба, — йоах звенои кулгалхочо. — Цхьайолча моттигашкара гектара тIара чуэц 1400 центнер свеклаш, планагIа 400 центнер йолаш.

ЦIаккха ца хиннача бесса дукха кийчдаьд боахаме доакъараш. АргIаш а даь дIаоттаяьй 1000 тонн йоли 1600 тонн чаи, кIоагашка еллай 19500 тонн силоси 1570 тонн сенажи. Цкъаи ахаззи кхоачашъяьй доакъара свеклаш кийчъяра план а.

Белгалдаккха деза, цу тайпара толамаш даха новкъостал даьр эггара хьалха болх подрядни хьисапе вIаштIехьбаьккха хилар долга. Цу тайпара къахьегаш шоашта хьалхашка латтача декхарех тIехдика лоархIаяьй Зузнев Iумар керте латта тракторно-кхаш леладу бригада. Ерригa планаш ханал хьалха кхоачашъяьй цо. Цудухьа хургда-кх цар бригадир I. Зузнев XX республикански парторганизаце делегаталла харжар а.

Делегата уйлаш

Терко эш

Грозненски района Ленина цIерагIа колхоз цхьан хана хьалхалаттарашца яр. Цхьабакъда, XI пятилетке юхадала доладелар цун гIулакхаш. Цу пхе шера 12 миллион сом совгIа зе дир цо паччахьалкхенна. Iалаьмате дукха дар хьайоаккхача продукцега дIададар. Масала, дулха килограмма мах 15 сом гаргга бар. БIаь Iатта тIехьа хьалкхедеш хиннар 58 Iаса мара дацар. Цу тайпа кхоачамбоацараш кхы а дар боахаме.

ЧIоаггIа шеко йолаш вар со, цу колхоза кулгалхо гIоргвий хьо, аьнна, райкоме сайга хаьттача. Цхьабакъда, боахам байзача, колхозхошца къамаьл дийцача аз кхетадир кхера везаш хIама доацилга. Кертера теркам тIабахийтар боахама материальни база чIоагIъяра, къахьегамхой дисциплина тоаяра. Юххера цох беркат а даьлар.

Эггара хьалха ала лов шура яккхарах. Из цхьан шера 500 килограмм тIакхийтар. Дулх а дехкар цу шера 4800 центнер. Лоацца аьлча, цу хьакъехьара планаш тIеххоачашйир колхозо.

Сево новкъостал дир из де. Эггара хьалха дезалеи арендни подрядаша. Къаьстта ала лов сона Чунчаева Джовхьарт керте латтача звенох. Цо леладе дIанийцар эIамига Iаьсий. Цу хана уж 20—30 килограмм дозал долаш мара дацар. Ялх бетта кхаьбача 240—250 килограммага дIакхаьчар уж. ХIара дийнахьа Iаьсашта тIакхетар 600 грамм дулх. Дагардир цу гIулакха дIадаха доакъар: планагIа долчул 25 процент кIезигагIа хилар из. Ер шу дIадолалуш паччахьалкхенна ЧунчаевгIар дIачуделар хIарадар 400 килограмм дозал дола 75 бежан.

ЛийрхIачул кIезигагIа рузкъа дIа а дохийташ, планал тоъал совгIа йола продукци яккхарах ЧунчаевгIарна колхозо 7 эзар сом совгIа алапи делар. Боахам ше а бисанзар пайда боацаш — ийс эзар сома дезагIа хилар цун «бохча».

Соахка денз колхоза ерригa бригадаш, фермаш, кхыйола подразделенеш арендни подрядага яьннай. Хьинаре къахьегаш ба цу хьисапе хьайбашка хьожаш бола БайтиевгIар, ХасиевгIар. Дийнахьеи буси цхьан бежана килограмм гаргга дулх тIакхетийт цар, планагIа йолчул 3—4 килограмм дукхагIа шура йоаккхара кхоабача Iаттагара.

Кхаш леладеча белгалбаьннаб № 3 йолча арендни бригада колхозхой. Планал цкъаи ахаззеи дукхагIа йол, шозза дукхагIа баьццара доакъар, хIара гектара тIара 40 центнер совгIа ка бола ялат даьккхад цар.

Арендаторашта хьалхашка латт боккхача лоархIаме дола ши декхар: цкъа-дале, ма хулла дукхагIа продукци яккхар, шозлагI-дале, цунга дIадодар планагIа долчул лохдар. Ала деза, цу шин декхарех уж дика лоархIабелга.

Колхоза кулгалхо хиларал совгIа, со Грозненски райсовета депутат а ва. Цудухьа шозза боккхагIа ба социальни сфере сихха эргалонаш ярца бувзабенна са бехктокхам. Цкъа- лета, со волча воагIар колхозхо ва, шозлагI-лета, харжархо а ва из. Фуд цу хьакъехьа хIанзле вIаштIехьдаьннар?

ХIара дезала къаьстта квартира е ший доалахьара цIа яха парте кхайкаяь программа кхоачашъе кхы а 12 шу дале а, тахан майрра ала йиш йолаш да, из дош колхозе къоастадаь даьннад, аьнна. Дале а, хIара шера къоначa дезалашта лаьрхIа 3—4 керда квартира хьалъергъя оаха.

Харжархой наказашца дар юрта берий беши амбулатории хьалъелга. Уж балхаш колхоза чотагIа дIадоладаьд. Дукха ха ялале кийча хургья уж объекташ. Мичахьара денад тхона цу гIулакха эша рузкъа? Кертерча даькъе из хьахиннад цIена пайда баккхарах. Кхы а цхьа хьаст ба: бетта цкъа колхозхоша социальни фонда чотагIа къахьег. Соахка цу фонде 50 эзар сом Iайнадар, укх шера а иззал хургда.

Сайна конференце делегаташа дош делча, къаьстта дувцаргдар аз арендни подрядои социальни сфера дегIайоалярои луча пайдах.

С. АРБИЕВ,
Ленина цIерагIча колхоза председатель, Грозненски райсовета депутат.

Советски Социалистически Республикай Союза Закон

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

I. Юкъара положенеш

Статья 1. СССР халкъа депутаташ харжара кIийленаш

СССР халкъа депутаташ хоржалга чакхдоаккх цхьанмандатни хоржамий округашка гIолла массанена юкъарча, цхьатаррача, духхьаларча харжара бокъон кIийлен тIа, къайлагIа кхаж а тоссаш. Общественни организацей викалал Iалашдар духьа укх Законо оттаьча нормегIа кхоалагIа дакъа бола СССР халкъа депутаташ хоржаш ба СССР общественни организацешкара — Советски Союза Коммунистически партегара, профессиональни союзашкара, кооперативни организацешкара, Кагирхой Ерригсоюзни Ленински Коммунистически Союзагара, кхалнаьха, тIемеи къахьегамеи ветераний, Iилман болхлой, творчески союзий объединенешкара, кхыйолча законо оттаьча порядкагIа а юкъарсоюзни органаш йолча а организацешкара. Общественни организацешкара халкъа депутаташ хоржалга чакхдоаккх цар съездашка, конференцешка е цар юкъарсоюзни органий пленумашка.

Статья 2. Массане юкъара харжара бокъо

Хоржамий округашка гIолла дола СССР халкъа депутатий хоржамаш массане юкъара да: депутаташ харжа бокъо йолаш ба 18 шу даьннa СССР гражданаш. Общественни организацешкара депутаташ харжа бокъо йолаш ба цар съездий, конференцей берригa делегаташ е цар юкъарсоюзни органий пленумий доакъошхой.

СССР халкъа депутаталла харжа йиш я 21 шу даьнна СССР гражданин.

Саг хьаваларца, цун социальни имущественни хьалаца, расови а къаман а белгалонца, маIа е кхал хиларца, дийша е дешанза хиларца, бувцача меттаца, динца долча гIулакхаца, цу меттиге вахара хана йIоахалца, е лоацалца, деча гIулакха тайпацеи оамалцеи дувзаденна СССР гражданий харжара бокъонаш духхьала е косвенно кIезигъе бокъо луш дац.

Хоржамашка дакъа лацац судо дееспособни боацаш лаьрхIача психически лазар долча наха, набахтенашка чубоахкача наха, хIаьта иштта суда решенегIа низагIа дарба дайта дIахьожабаьча наха.

Статья 3. Цхьатарра йола харжара бокъо

Хоржамий округашка гIолла дола СССР халкъа депутатий хоржамаш цхьатарра да: хIара хоржамий округе гIолла харжархочо цкъа тосс кхаж, харжархоша цхьатарра йолча кIийленаш тIа дакъа лоац хоржамашка.

Общественни организацегара СССР халкъа депутаташ хоржача хана цун съезда, конференце делегата е пленума доакъошхочо цкъа тосс кхаж, цар массане а цхьатарра йолча кIийленаш тIа дакъа лоац хоржамашка.

МаIанахи кхалнахи хоржамаш де цхьатарра бокъонаш йолаш ба.

Эскаре гIулакх дераш а, берригa гражданаш санна, хоржамаш де бокъонаш йолаш ба.

Статья 4. Духхьалара хоржамаш дара бокъо

Хоржамий округашка гIолла дола СССР халкъа депутатий хоржамаш духхьалара да: халкъа депутаташ юкъарчал доацаш гражданаша хорж.

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ юкъарчал доацаш цар съездий, конференцей делегаташа е цар юкъарсоюзни органий пленумий доакъошхоша хорж.

Статья 5. КъайлагIа кхаж тассар

СССР халкъа депутаташ хоржача кхаж тассар къайлагIа хул: кхаж тоссарий лоIама тIахьожам лоаттабе йиш яц.

Статья 6. Хоржамий комиссеша хоржамаш чакхдахар

СССР халкъа депутатий хоржамаш дар вIаштIехьдоаккх къахьегама коллективай, общественни организацей, нах бахача моттигерча харжархойи тIема доакъошка эскаре гIулакх дерийн собранией викалаш чубоагIача хоржамий комиссеша.

Статья 7. СССР халкъа депутатий хоржамаш кийчдечен уж чакхдоахачен гласность хилар

СССР халкъа депутатий хоржамаш кийч а ду, чакх а доах хоржамий комиссеша, къахьегама коллективаша, общественни организацеша гуччахьа а гласно а.

Хоржамий комиссеша хоам бу гражданашка шоай балхах, хоржама округаш хьаярах, хоржама комиссей составах, уж йолча моттигах, цар болх беча ханах, харжархой спискаех. Хоржамий комиссеша гражданашка дIайовзийт депутаталла кандидаташта регистраци яра итогаш, регистраци яьча кандидатий биографическиданнеш, хIара кандидата тIехьа кхаж тассара результаташи хоржамий итогаши.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

Советски Социалистически Республикай Союза Закон

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРАХ

(ДIахододар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

Хоржама комиссей заседанешка, цу юкъе депутаталла кандидата регистраци яр а долаш, хоржама участка кхаж тессараш дагарбеча, округе гIолла хоржамий результаташ юкъара белгалйоахачеи хоржамий юкъара итогаш ечеи хила бокъо йолаш ба къахьегама коллективай, общественни организацей, харжархой собраней викалаш, доверенни нах, хIаьта иштта кепайоазон, телевидене, радио викалаш.

Дукхача наха йолча информаце средстваша СССР халкъа депутаташ харжара кийчо яреи уж чакхъяхарен леламах дувц. царна гаранти еннай хоржамашца ювзаенна йолча собранешкеи заседанешкеи цхьаккха духьале йоацаш дакъа лаца. Хоржамий комиссеша, паччахьалкхен а общественни а органаша, къахьегама коллективаша царна лу хоржамаш кийчдарцеи чакхдахарцеи ювзаенна информаци.

Статья 8. СССР халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи хоржамаш чакхдоахачеи гражданаша, къахьегама коллективаша, общественни организацеша лоаца дакъа

СССР халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи хоржамаш чакхдоахачеи СССР гражданаша дакъа лоац къахьегама коллективашка, общественни организацешка, харжархой бахаш болчеи бIухой тIема доакъошкеи хулача собранешка, окружной хоржамел хьалха хулача собранешка гIолла санна а, хIаьта иштта юкъарчал доацаш а.

Къахьегама коллективашеи общественни организацешеи дакъа лоац СССР халкъа депутаташ харжара кийчо ечеи хоржамаш чакхдоахачеи хоржамий комиссешка болча шоай викалашка гIолла санна, хIаьта иштта юкъарчал доацаш а.

Статья 9. СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара бокъо

Хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабе бокъо йолаш я къахьегама коллективаш, общественни организацеш, харжархой бахаш болча моттигереи бIухой гIулакх деш болча тIема доакъошкареи собранеш, хIаьта общественни организацешкара СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабе бокъо йолаш я лохерча коллективаштеи цу организацей членаштеи хетараш теркал ду цар юкъарсоюзни органаш.

Статья 10. Харжархошеи общественни организацешеи СССР халкъа депутаташта ду наказаш

Харжархошеи общественни организацешеи шоай депутаташта наказаш тел.

Наказаш телара, царна обобщени яра, царга хьажара, уж кхоачашделга вIаштIехьдаккхара порядок СССР Законо оттаю.

Статья 11. СССР халкъа депутата статус должностной гIулакхаца вIашкайоагIаш ца хилар

СССР Министрий Совета составе чубоагIа нах, СССР Министрий Совета Председательгара дIанйкхача, СССР ведомствай кулгалхой, СССР Лакхехьарча суда председатели членаши, Кертера паччахьалкхен арбитри СССР паччахьалкхен арбитраши, СССР конституционни тIахьажара Комитета председателеи членаши цхьан ханна СССР халкъа депутаташ хила йиш яц.

Статья 12. СССР халкъа депутаташ харжарца ювзаенна расходаш. Хоржамий материальни Iалашо

СССР халкъа депутатий хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи ювзаенна расходаш паччахьалкхен чотагIа ю.

Предприятеша, учреждененша, организацеша, паччахьалкхени общественнии органаша хоржама комиссешта дIалу хоржамашта кийчо яран уж чакхдахаран эша помещенеш а оборудовани а.

СССР халкъа депутаталла кандидаташа а харжархоша а хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи ювзаенна расходаш йиц.

Статья 13. СССР халкъа депутаташ харжара хьакъехьара законодательство толхаярах бола бехктохкам

Низбара, харцо яра, кхерамаш тувсара е кхыча наькъаца, харжархо хила а, СССР халкъа депутаталла харжийта а, хоржамашта хьалхара агитаци яра а йола СССР гражданина бокъо паргIатта чакхъяккхара духьале ю нах, хIаьта иштта хоржамий документашка харцо яь, ховшше а кхаж тессараш харцахьа лаьрхIа, кхаж тассара къайле гучаяьккха е укх Законо яхар толхадеш дола кхыдоа хIамаш даь хоржамий комиссей членаш, паччахьалкхен а общественни а органий гIулакхера нах Законо оттадаьча тайпара бехктокхаме оз. Иштта бехктокхаме оз депутаталла кандидатах лаьца харцахьарча сведенешта кепатеха е кхыча наькъаца уж дIайоаржаяь нах.

II. Хоржамаш де оттадареи хоржамий округаш хьаяреи порядок

Статья 14. СССР халкъа депутатий хоржамаш оттадар.

СССР халкъа депутатий хоржамаш оттаду СССР Лакхехьарча Совето СССР халкъа депутатий полномочей ха чакхъяла биъ беттал кIезигагIа йоацаш ха йисача хана.

Общественни организацешкара СССР халкъа депутатий хоржамаш чакхдоах цар съездашка, конференцешка е цар юкъарсоюзни органий пленумашка хоржамий округашка гIолла хоржамаш дола ди хьатIакхача ткъаь денал кIезига ха йисача хана а хоржамаш хулача денал тIехьагIа доацаш а.

Хоржамий округашка гIолла хоржамаш де ди оттадарахи общественни организацей съездаш, конференцеш е цар юкъарсоюзни органий пленумаш хулача ханахи моттигахи бола хоам кепатох.

Статья 15. Хоржамий округаш хьаяр

Хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутатий хоржамаш дара хьаю 750 территориальни а 750 къаман - территориальни а хоржамий округаш.

Хоржамий округаш хьаю СССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе союзни республикай паччахьалкхен Iаьдала эггара лакхерча органий представленегIа.

ХIара хоржамий округе гIолла цхьа СССР халкъа депутат хорж.

Хоржамий округий спискаш, цар доазонаши окружной хоржамий комиссеш йола моттигаши белгал а йоахаш, Центральни хоржама комиссе кепатох хоржамаш оттадаьча ханал итт денал тIехьа а доацаш.

Статья 16. Территориальни хоржамий округаш

СССР халкъа депутаташ харжара йола территориальни хоржамий округаш цхьатаррача боараме хоржамхой юкъе а боагIаш, хьаю СССР ерригача територе тIа. Хоржамий округий доазонаш къоастадеча хана теркалъю союзни республикай административно - территориальни делени. ХIара хоржамашка хоржамий округашка хила безача харжархой норма СССР Лакхехьарча Совето оттаю.

Статья 17. Къаман-территориальни хоржамий округаш

СССР халкъа депутаташ харжара йола къаман - территориальни хоржамий округаш хьаяра нормаш: хIара союзни республике 32 округ, хIара автономни республике 11 округ, хIара автономни областе 5 округ, хIара автономни округе цхьа хоржама округ.

Къаман - территориальни хоржамий округаш хьаю, цхьатаррача боараме харжархой чу а боагIаш, йоагI-йоагIача союзни республика, автономни республика, автономни областа ерригача территоре тIа. Автономни округа територе тIа цаI къаман-териториальни хоржама округ хул.

Статья 18. СССР халкъа депутаташ хоржача общественни организацей викалала нормаш

Юкъарсоюзни общественни организацешкара 750 СССР халкъа депутат хорж, цу даькъе:

Советски Союза Коммунистически партегара — 100 депутат;

СССР профессиональни союзашкара — 100 депутат;

кооперативни организацешкара (колхозашкара, потребительски обществашкара, кхыйолча гражданий кооперативни объединенешкара) — 100 депутат;

Кагирхой Ерригсоюзни Ленински Коммунистически Союзагара — 75 депутат;

Советски кхалнаьха Комитета чуйоагIача кхалнаьха советашкара — 75 депутат;

Ерригсоюзни совета юкъейоагIача тIемеи къахьегамеи ветераний организацешкара — 75 депутат;

Iилман болхлой объединенешкара (юкъарсоюзни академически учрежденешкара, Iилман обществашкареи ассоциацешкареи), СССР Iилмани инженерни общества союзагара, изобретателийи рационализаторийи Ерригсоюзни обществагара — 75 депутат;

СССР творчески союзашкара (архитекторий Союзагара, дизайнерий Союзагара, журналистий Союзагара, кинематографистий Союзагара, композиторий Союзагара, йоазонхой Союзагара, театральни болхлой Союзагара, художникий Союзагара) — 75 депутат;

кхыйолча, законо оттаяьча порядкагIа а юкъарсоюзни органаш йолча а общественни организацешкар — 75 депутат.

Белгалъяьхача нормай доазонашка хIара общественни организаце викалал оттаду цу организацешта кулгалде хержача органий е Центральни хоржама комиссе гулъеча цар уполномоченней цхьана еча заседане, хIаьта царна юкъе барт ца хилча — Центральни хоржамий комиссе.

III. Хоржамий участкаш

Статья 19. Хоржамий участкаш хьаяр.

Хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутаташ хоржача кхаж тоссалга чакхдаккхареи голосаш дагаръяреи духьа хоржама округашка чуйоагIача районий, городий, городашкарча районий территори территориальни а къаман - территориальни а хоржамий округашка халкъа депутаташ харжара юкъара йолча хоржамий участкашта екъ. Хоржамий участкаш иштта хьаю тIема доакъошка а, доакъош латта моттиг чуйоагIача хоржамий округашта юкъейоагIа уж.

Санаторешка, салаIара долча цIеношка, больницашка, кхыйолча стационарни дарбан учрежденешка, гаьнарча а тIакхача хала долча а районашка нах болча моттигашка, хIаьта иштта хоржамаш долча дийнахьа некдеш долча кемаш тIа хьае йиш я уж йолаш йола моттиг кемана приписка яьчча чуйоагIача хоржамий округашта юкъейоагIа хоржамий участкаш. Хоржамий участкаш хьае йиш я полярни станцешка, хIаьта, нагахьа санна из дара эшаш дола хьалаш дале, доазол дехьарча советски учрежденешка.

Статья 20. Хоржамий участкаш хьаяра порядоки хоржен

Хоржамий участкаш хьаю районни, городской (районаш чуйоагIача городашкара дIанйккхача), городашка районни халкъа депутатий Советаша е цар президиумаша, окружной хоржамий комиссешца барта а йолаш. Хоржамаш долча дийнахьа некдеш долча кемаш тIа хоржамий участкаш хьаю кемана приписка яь порт йолча моттиге йолча халкъа депутатий Советаша е цар президиумаша. ТIема доакъошка хоржамий участкаш хьаю моттигерча халкъа депутатий Советаша е цар президиумаша доакъой а воински соединеней а командирий представленегIа.

Хоржамий участкаш хьаю хоржамаш хилале хьалха шин беттал кIезигагIа йоацача хана. ТIема доакъошка, хIаьта иштта гаьнарча а тIакхача хала долча а районашка нах бахача моттигашка хоржамаш долча дийнахьа некдеш долча кемаш тIа полярни станцешка хоржамий участкаш а цу юкъа хьаю, хIаьта къаьсттача хьалашка — хоржамаш хилале хьалха пхе денал кIезигагIа йоацача хана.

Хоржамий участкаш хьаю 20 кIезигагIа боацаш а 3000 дукхагIа боацаш а харжархой чубоагIаш.

ЙоаггIаш йолча моттигерча халкъа депутатий Совето е цун президиумо хIара хоржамий участка доазонех хоам бу, участкови хоржама комисси а кхаж тосса помещени а мичахьа я белгал а доаккхаш.

IV. Хоржамий комиссеш

Статья 21. Хоржамий комиссей система

СССР халкъа депутаташ хоржилга чакхдаккхара хоржамий комиссеш вIашагIъехк:

СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий Центральни комисси;

территориальни хоржамий округашкара СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий окружной комиссеш;

къаман - территориальни хоржамий округашкара СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий окружной комиссеш;

хоржамий участкови комиссеш;

общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий комиссеш.

Статья 22. СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий Центральни комисси вIашагIйоллар

СССР халкъа депутаташ харжара Центральни хоржамий комисси вIашагIйолл СССР Лакхехьарча Совето Союзни республикай паччахьалкхен Iаьдала эггара лакхерча органийи общественни организацей юкъарсоюзни органийи предложенеш чоте а лоархIаш, 4 беттал кIезигагIа доацаш хоржамаш хилале хьалха, председатель, председатела ши заместитель, секретари комиссе 31 члени чу а воагIаш.

Хоржамий Центральни комиссе полномочей ха — пхи шу.

Статья 23. СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий Центральни комиссе полномочеш

СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий Центральни комиссе:

1) ер Закон чакхдаккхара СССР дерригача доазон тIа тIахьожам а лоаттабу из цхьатарра юкъедоаккхалга Iалаш а ду; нагахьа эшаш хуле, ер Закон дашхийта СССР Лакхехьарча Совета тIа а йода;

2) хоржамий комиссей балха лостам тел; хоржамий комиссей составе хувцамаш дара порядок къестаю;

3) территориальнии къаман - территориальнии хоржамий округаш вIашагIъехк;

4) СССР доазонал арахьара хоржамий участкаш СССР доазон тIарча хоржамий округаш тIа хьатIаязъяра дешаш къестаду;

5) хоржамий комиссешта ахчан средстваш дIа-юха екъ; хоржамий комиссеш помещенешца, транспортаца, бувзамаца Iалашъяра тIахьожам а лоаттабу хоржамашта материально - технически Iалашо яра кхыдолча дешашка а хьеж;

6) СССР халкъа депутаташ харжара хоржамий бюллетеней, харжархой спискай, хоржамаш хилале хьалхарча хоржамий комиссей собранейи заседанейи протоколий, кхыдолча хоржамий документий формаш, хоржамий яьшкайи хоржамий комиссе печатен образецаш, хоржамий документаш леладара порядок оттаю;

7) хоржамаш кийчдарцеи чакхдаккхарцеи дувзаденнача дешаех СССР министерстваша, паччахьалкхен комитеташеи ведомствашеи, паччахьалкхени общественнии кхыйолча органаша деча хоамашка ладувгI;

8) хержача депутаташта регистраци ю, бIарчча хьаийцача, мехка гIолла хиннача хоржамий итогаш а ю хоржамий итогех бола хоамк СССР халкъа депутаталла хержарий списоки кепайоазон тIа арайоаккх;

9) СССР халкъа депутатий Съезда Мандатни комиссега дIалу депутатий полномочешка хьажара хиланза даргдоаца документаци;

10) хоржамаш юхадарца дувзаденна дешаш къестаду;

11) СССР халкъа депутаташ юхабахар вIаштIехьдаккхарца дувзаденна дола дешаш къестаду;

12) юкъера дIабаьннача депутаташта метта СССР халкъа депутаташ харжа оттаду, уж хоржамаш чакхдоахилга Iалаш а ду;

13) хоржамий комиссей решенейи гIулакхийи хьакъехьа ухача заявленешкеи жалобашкеи хьеж, царех хоадам боллаш решенеш тIа а ийъю;

14) СССР укх Законацеи кхыдолча законашцеи йоаггIача тайпара кхыйола полномочеш чакхйоах.

Статья 24. Хоржамий окружной комиссеш вIашагIйоххар

Хоржамий окружной комисси вIашагIйолл хIара территориальнии къаман - территориальнии хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаташ харжара хоржамаш хилале хьалха кхоъи ахи беттал чухьнахьа доацаш, 11—17 член юкъе а волаш.

Хоржамий окружной комиссена чубоагIа викалаш могабу къахьегама коллективаша е цар советаша, республикански, краевой, областной, окружной (автономни округий), районни, городской, городашкарча районни общественни организацей органаша, бахача моттигашкарча харжархойи воински доакъошкарча военнослужащейи собранеша. Комиссешта юкъебахийта викалаш могабеш йола къахьегама коллективаши общественни организацеши къоастаяра, халкъа депутатий йоаггIаш йолча Советий е цар президиумий эшшача хана йиш я, хоржамий округерча къахьегама коллективайи общественния организацейи уполномоченней совещанеше.

Территориальни хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий окружной комиссеш хьаю:

краянех областанех екъалуш йолча союзни республикашка, хIаьта иштта республикана чуйоагIача городашка — йоаггIача краевой, областной, городской халкъа депутатий Совето е цун президиумо;

краянех областанех екъалуш йоацача союзни республикашка, автономни республикашка — йоаггIаш йолча союзни, автономни республика Лакхехьарча Совето е цун президиумо.

Къаман — территориальни хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий окружной комиссеш хьаю йоагI-йоаггIача союзни, автономни республика Лакхехьарча Советаша, автономни области, автономни округа халкъа депутатий Совето е цар президиумо.

Статья 25. Хоржамий окружной комиссе полномочеш.

Территориальнии къаман — территориальнии округашка гIолла СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий окружной комиссе:

1) округа доазон тIа ер Закон чакхдаккхара тIахьожам лоаттабу;

2) хоржамий участкови комиссешта лостам лу;

3) халкъа депутатий моттигерча Советий исполнительнии распорядительнии органаша, предприятей, учреждененйи организацейи кулгалхоша, хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденнача дешаех деча хоамашка ладувгI;

4) харжархой спискаш оттаярген массанена дIайовзийтарген хьож;

5) депутаталла кандидаташ оттабелга вIаштIехьдоаккх;

6) хоржамашта хьалхара окружной собранеш гул а ю, чакх а йоах;

7) депутаталла кандидаташта регистраци ю, царна доаггIаш дола удостоверенеш дIалу, депутаталла кандидатий биографически даннеш тIайола плакаташ арахецилга Iалашду;

8) къахьегама коллективащеи общественни организацещеи цхьана вIаштIехьдоакх депутаталла кандидатий харжархошцара вIашагIкхетараш къахьегама коллективашка санна, иштта нах бахача моттигашка а;

9) хоржамий округах йолча хоржамий бюллетена текст чIоагIъю, бюллетенеш кийчъелгеи участкови хоржамий комиссешка уж дIакхоачийталгеи Iалашду;

10) хоржамий округе гIолла хиннача хоржамий результаташ хьагуча а даьхе, уж кепайоазон тIа доах, хержача депутата удостоверени дIалу;

11) цIаькха а кхаж тоссилгеи цIаькха а хоржамаш делгеи вIаштIехьдоаккх, хIаьта иштта, дIабаьннараштa метта депутаташ хоржилга а;

12) депутат юхавоаккхалга чакхдаккхарца дувзаденна дешаш къестаду;

13) хоржамий участкови комиссей решенеехи гIулакхехи йолча заявленешкеи жалобашкеи хьож, царех лаьца решенеш тIанийю;

14) укх Законага хьежжа кхыйола полномочеш а чакхйоах.

Статья 26. Хоржамий участкови комиссеш вIашагIйоххар

Хоржамий участкови комисси — территориальнии къаман — территориальнии хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутаташ харжара юкъараяр хьаю, хоржамаш хилалехьа 45 денал кIезигагIа доацаш хьалха, 5—19 член чу а воагIаш. Эшаш моттиг нийсъелча хоржамий участкови комиссе состав йоккхагIа а кIезигагIа а е йиш я.

Хоржамий участкови комиссена чуболхаш бола викалаш могабу къахьегама коллективаша е цар советаша, общественни организацей районни, городской, городерча районни органаша, цар юкххьанцарча организацеша, бахача наьха общественни самодеятельноста органаша, нах бахача моттигашкарча харжархойи воински доакъошкарча военнослужащейи собранеша.

Хоржамий участкови комиссеш чIоагIъю районни, городской (районашта чуйоагIача городашкара дIанйккхача); городашкарча районий халкъа депутатий Советаша е цар президиумаша.

Статья 27. Хоржамий участкови комиссе полномочеш

Хоржамий участкови комиссе:

1) участкерча харжархой спискаш увттаю;

2) харжархой список харжархошта дIайовзийт, спискаш тIа нийса доацарий хьакъехьара заявленеш хьачу а нийце, царга хьож, цу тIа доаггIаш дола хувцамаш дара дош къовстаду;

3) харжархошта кхаж тасса бокъо лургйола удостоверенеш дIалу;

4) бахача наха хоржамаш хула дии кхаж тосса моттиги дIайовзийт;

5) кхаж тассара помещении хоржамаш дара яьшкаши кийчъелга Iалашду;

6) хоржамий участке хоржамаш долча дийнахьа кхаж тоссилга вIаштIехьдоакх;

7) хоржамий участке кхаж тессараш дагарбу;

8) хоржамаш делга кийчдарaи кхаж тоссилга вIаштIехьдаккхараи дешай хьакъехьарча заявленешкен жалобашкеи хьож, царех решенеш тIа а нйю;

9) укх Законаца йоагIаш йола кхыйола полномочеш чакхйоах.

Статья 28. Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссеш вIашагIйоххар

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссеш вIашагIйохк 7—13 саг составе а волаш, цу организацей юкъарсоюзни органаша хоржамий округашка гIолла хоржамаш хула ди хьатIакхачалехьа кхоъи ахи беттал тIехьа ца йоалийташ.

Нагахьа санна эшаш яле массехи общественни организаце вIашагIйохка йиш я хоржамий комиссеш.

Статья 29. Общественни организацегара СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий комиссе полномочеш

Общественни организацегара СССР халкъа депутаташ харжара йола хоржамий комиссеша:

1) депутаталла кандидаташта регистраци а ю, царна доагIаш дола удостоверенеш дIа а лу;

2) депутаталла кандидатий список кепатох;

3) депутаталла кандидатий адресагIа моттигерча организацешеи, лохерча коллективашеи общественни организацей членашеи гражданашеи енна предложенеши яь замечанеши вIашагIа а техе, царех дIадувц общественни организаце Съездага, конференцега, е цун юкъарсоюзни органа пленумага;

4) СССР халкъа депутаташ харжара долча бюллетеней текст чIоагIъю;

5) кхаж тассаран хоржамий яьшкаш чуоттаяраи помещенеш кийчъелга Iалашду съезде, общественни организаце, конференце е цун юкъарсоюзни органа пленуме кхаж тоссилга вIаштIехьдоаккх;

6) кхаж тессараш дагарбу, депутаташ харжара результаташка хьож, хержача депутаташта удостоверенеш дIалу;

7) дIабаьннараштa метта депутаташ хоржилгеи юха кхаж тоссилгеи вIаштIехьдоаккх;

8) депутаташ юхабахар чакхдаккхарца дувзаденна дола дешаш къестаду;

9) укх Законаца йоагIаш йола кхыйола полномочеш чакхйоах;

Статья 30. Хоржамий комиссей болх вIаштIехьбаккхар

Хоржамий комиссе председатель, председатела заместителаш, секретарь хорж йоаггIаш йолча комиссе заседане.

Хоржамий комиссе заседанеш правомочни хул комиссе доакъошхой кхаь даькъах ши дакъа бараш цига дакъа лоацаш хуле. Комиссе решенеш ю гуччахьа кхаж тоссаш комиссена чубоагIарех дукхагIбараш раьза хиларца. Комиссе решенена раьза боацача цун члений бокъо я къаьстта шоашта хетар ала, из йоазонца протоколах дIатохийта.

Шоай полномочей доазонашка хоржамий комиссеша тIанйца решенеш кхоачашъе декхарийла я ерриге а паччахьалкхени общественния органаш, предприятеш, учреждененши организацеши.

Хоржамий комиссе решенейн гIулакхийн хьакъехьа латкъа йиш я лакхехьа латтача хоржамий комиссега, укх ЗаконагIа доаггIаш дале, иштта судага а.

Хоржамий комиссе член, цун решенегIа, хоржамаш кийчдечеи уж дечеи юкъа мукъавалийта йиш я производственни служебни декхарех, хоржамаш чакхдахара хьахьежаеча средствай чотагIа цунна юкъера алапи а луш.

Статья 31. Шоай полномочеш чакхйоахача хоржамий комиссешта гIо делга

Паччахьалкхени общественнии органаш, предприятеш, учреждененш, организацеш, гIулакхера нах декхарийла ба, шоай полномочеш чакхйоахача хоржамий комиссешта гIо де, цар балха эшаш йола свеценеши материалаши дIаяла.

Хоржамашта кийчо ярцеи уж чакхдахарцеи дувзаденнача дешашка хьажа а хьежа кхаь денал тIехьа ца доаккхаш хоржамий комиссена жоп дала декхарийла йолча паччахьалкхени общественнии органашка, предприятешка, учреждененшка, организацешка, гIулакхерча нахага кхайка бокъо я хоржамий комиссе.

V. Харжархой спискаш

Статья 32. Харжархой списоки из оттаяра порядоки

Харжархой список — территориальнии къаман-территориальнии хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутаташ харжара йола юкъаръяр — хоржамий хIара участке гIолла оттаю, хоржамий участкови комиссе председателеи секретареи кулгаш а язду цу тIа. Список оттаеча балха юкъе дакъа лацара хоржамий участкови комиссе юкъебоалабе йиш я общественноста викалаш.

Халкъа депутатий городской, городашкарча районни, поселкови юртен Советий исполнительни комитеташа харжархой учет елга вIаштIехьдоакх, доагI-доагIача доазон тIарча харжархоех харжархой спискаш оттаяра хиланза яргйоаца свеценеш хоржамий участкови комиссешка дIа а лу.

Воински доакъошкарча харжархой — военнослужащей, хIаьта иштта цар дезалийи кхыболча харжархойи, нагахьа санна воински доакъош долча районашка бахаш уж бале, спискаш оттаю воински доакъой командираша хьаденна даннеш ларде а лоацаш. Воински доакъошка бахаш боаца военнослужащеш харжархой спискашта юкъебоалабу шоаш бахача моттигерча юкъарча бокъоненгIа.

Хоржамаш долча дийнахьа салаIара цIеношка, санаторешка, больницашка, кхыйолча стационарни дарбан учреждененшка, хIаьта иштта хи тIа долча кемаш тIа, доазол арахьарча советски учреждененшка, полярни станцешка вIашагIъехкача хоржамий участкай харжархой спискаш оттаю белгалъяьхача учреждений кулгалхошеи кемай капитанашеи хьаденнача даннешка хьежжа.

Харжархой тайпан цIераш харжархой списка тIа белгалйоах кхаж тоссилга вIаштIехьдаккхара дикагIа долча тайпара.

Статья 33. Гражданаш харжархой спискана юкъебахьара порядок

Харжархой спискана юкъехьу хоржамаш деча денга е цу дийнахьа 18 шу даьнна, список оттаеча хана даим е ханна ювцача харжархой участка доазон тIа бахаши кхаж тоссача дакъа лаца бокъо йолаш бола СССР берригга гражданаш.

Кхыча хоржамий участкашкарча харжархой спискашта юкъевахьа йиш яц харжархо.

Статья 34. Гражданашта харжархой спискаш йовзийтари харжархой списка тIа долча гIалатех лаьца латкъа бокъо хилари

Харжархой спискаш массанена а дIайовзийт хоржамаш хилале пхийтта ди хьалха, хIаьта, салаIара цIеношка, санаторешка, больницешкеи кхыйолча стационарни дарбан учреждененшкеи вIашагIъехкача хоржамий участкашка — хоржамаш хилале ши ди хьалха.

Харжархой список йовза а из нийса оттаяйний хьажа а таро лу гражданашта хоржамий участкови комиссе помещене чу. ХIара гражданина бокъо лу спискана юкъе ца хьош витар, харцахьа юкъеваьхьар е спискана юкъера дIаваьккхар, хIаьта иштта харжархочох долча даннешкара нийсадоацараш дувцаш латкъа. Списка тIарча нийсадоацарех йолча заявленега хьож, шин денал тIех ца доаккхаш, хIаьта ха хьатIаэттача хана а хоржамаш долча дийнахьа а — хьем боацаш заявленега хьажа, списка тIа тоаде дезар тоаде е цун заявлени хьатIа ца эцара кIал кIийле а йолаш йолча решене копи заявителa дIадала декхарийла йола, хоржамий участкови комиссе. Хоржамаш хила пхе денал кIезигагIа ха ца йисача хана из решени локтъае йиш я районни (городской) халкъа судага, цу жалобага хьажа еза из кхаь денал кхы тIех ца йоалийташ. Районни (городской) халкъа суда решени тIеххьара я. Халкъа суда решенегIа доаггIача тайпара харжархой списка тIа хувцамаш ду цу сахьате хоржамий участкови комиссе.

Статья 35. Кхаж тасса бокъо хилара удостоверени. Харжархой кхы тIа йола список

Массанена харжархой спискаш дIайовзийта дIалуча ханаи хоржамаш хулача денни юкъерча юкъа харжархочо ше вола моттиг хувце, хоржамий участкови комиссе цун дехарагIа а паспорт е кхыдола цун личность йовзийташ дола документ гойтарагIа а харжархочо кхаж тасса бокъо хиларах дола удостоверени лу. Из деш харжархой списка тIа йоаггIаш йола белгало ю.

Кхаж тасса бокъо луш долча удостоверенех ког гIортолга а еш, хоржамаш долча дийнахьа из волча моттигерча хоржамий участкерча харжархой кхы тIа йолча спискана юкъехьу харжархо.

Статья 36. СССР халкъа депутаташ харжара общественни организацешкара кхаж тоссаш барий списоки из оттаяра порядоки

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара кхаж тоссаш барий список общественни организаце юкъарсоюзни органо отта а ю, хоржамаш хилале кхо ди хьалха хоржамий комиссега дIа а лу.

Кхаж тоссаш барий спискана юкъехьу Съезда общественни организаце, конференце делегаташ е цун юкъарсоюзни органа пленума доакъошхой. Кхаж тоссарий спискана юкъебахьарца дувзаденна дола дерригa а дешаш къестаду хоржамий комиссе. Кхаж тоссаш барий тайпан цIераш списка тIа хьу алфавитни порядкагIа.

VI. СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабари царна регистраци яри

Статья 37. Хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок.

Территориальнии къаман-территориальнии хоржамий округашка гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабар хоржамаш хилалехьа кхо бутт хьалха дIа а доладу, ши бутт хьалха чакх а доал.

Депутаталла кандидаташ оттабелга чакхдоаккх къахьегама коллективай собранешка (конференцешка).

Хоржамий округашка гIолла общественни организацешкара депутаталла кандидаташ оттабар чакхдоаккх цар республикански, краевой, областной, окружни, районни, городской, городашкарча районни органаша.

Депутаталла кандидаташ оттабара йола харжархой бахача моттигашкара собранеш гулъю йоагIаш йолча халкъа депутатий Советаша е цар президиумаша окружной хоржамий комиссешца цхьана. Собрани правомочни я, нагахьа санна цига дакъа лоацаш хоржамий округа территоре тIа баха 500 кIезигагIа боацаш харжархой хуле.

Депутаталла кандидаташ оттабара йола эскаре гIулакх дерий собранеш гулъю тIема доакъой командоване.

Собранешка хьаду цхьаккха боарам ца оттабеш кандидатураш оттаяра хьалаш. Собране хIара доакъашхо бокъо йолаш ва депутаталла кандидатех йола предложенеш йоалае, уж бувцача дакъа лаца, хьайоалаяь кандидатураш хьаллаца е царна отвод ярах йола предложенеш юкъейоалае. Собране доакъашхочун йиш я депутаталла кандидат хила ший кандидатура ювца оттае. Депутаталла кандидат оттавара решени тIаэц собрани йолча хана, гуччахьа е къайлагIа кхаж тоссаш. Кхаж тассара порядок собране оттаю.

Кандидат оттаваьв аьнна лоархI, нагахьа санна цунна тIехьа собране дакъа лоаца-

(ТIехьдоалар 3-ча оагIо тIа).

Советски Социалистически Республикай Союза Закон

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАТАШ ХАРЖАРАХ

(Йистедоалар. Доалалур 1-чен 2-чен оагIош тIа).

рех аханел совгIа бараша е общественни организаце йоаггIаш йолча органа юкъарча составах дукхагIбараша кхаж тоссе. Депутаталла кандидат оттаварах протокол оттаду. ТIаийцача решенех шин дийнахьа йолча юкъал тIех ца доаккхаш депутаталла кандидатага хоам бу.

СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабу гражданаш: территориальни хоржамий округашкара хоржамаш деча — йоаггIаш йолча хоржамий округа территоре тIа; къаман-территориальни округашка хоржамаш деча — йоаггIаш йолча союзни, автономни республика, автономни областа, автономни округа территоре тIа болх беши бахаши бараш.

СССР гражданин цхьатарра халкъа депутатий шиннел совгIа йолча Советий халкъа депутат хила йиш яц.

Статья 38. Окружной хоржамашта хьалхара собрани

СССР Конституце ма яххара, хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ бувца а йоаггIаш йолча хоржамий комиссе регистраци яра кандидаташ оттабара решенеш тIаэцара а окружной хоржамашта хьалхара собранеш е мегаргья. Собране гулъю окружной хоржамий комиссе, из чакхйоаккх депутаталла кандидаташ оттабелга дизза чакхдаьнначул тIехьагIа. Нагахьа санна округе гIолла шиннел дукхагIа воацаш депутаталла кандидат оттаваьвале окружной хоржамашта хьалхара собрани е езац.

Окружной хоржамашта хьалхарча собране доакъошхой хьожабу депутаталла кандидаташ оттабаьча къахьегама коллективаша, общественни организацей органаша, нах бахача моттигашкеи тIема доакъошка гIолла эскаре гIулакх дерийи харжархой собранешка окружной хоржамий комиссе оттаьча нормагIа цхьатарра болча боараме. Ахкел кIезигагIа боаца собране доакъошхой цу хоржамий округа харжархой хила беза. Уж хьежабу къахьегама коллективаша, нах бахача моттигашкеи тIема доакъошка гIолла эскаре гIулакх дерийи собранеша.

Хоржамашта хьалхарча собране доакъошхошка хьалхе а дIайовзийт депутаталла кандидатий списоки царех йола керттера сведенеши.

Собрани йолча хана депутаталла кандидата таро лу тIехьагIа ше бергболча балха программа ювца. Собране моллагIвола доакъошхо бокъо йолаш ва депутаталла кандидатех лаьца дувца а царех йола ший предложенеш юкъейоалае а.

Регистраци яра дIаязбу депутаталла кандидаташ цар дукхалга а ца хьежаш. Решени тIаэц собране дукхагIа болча доакъошхоша гуччахьа е къайлагIа кхаж а тоссаш. Кхаж тассара порядок собране оттаю. Решени тIаийцай аьнна лархIа мегаргда, нагахьа санна цунна тIехьа ахкел дукхагIа болча собране доакъошхоша кхаж тессабале. Депутаталла кандидаташ бувцара результаташ протокола тIа белгалйоах.

Собране решени кхаь дийнахьа йолча юкъа окружной хоржамий собране е Центральни хоржамий комиссе лоткъае мегаргйолаш я.

Статья 39. Общественни организацешкара СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабу цар юкъарсоюзни органий пленумашка, укх Законо дIадехаш ма хиллара. Депутаталла кандидаташ оттабара йола пленумаш йоаггIаш йолча общественни организаце чакхйоах хоржамаш хилале шин беттал кIезигагIа йоацача хана.

Депутаталла кандидаташ оттабеча хана кандидатураш оттаелга цхьаккха боарам боацаш хилара хьалаш хьаде деза. Пленумий доакъошхой йиш йолаш ба депутаталла кандидаталла моллагIа кандидатура оттае, цу даькъе шийяр а йолаш, депутаталла кандидаташ бувцача дакъа лаца, оттаеш йола кандидатураш хьаллаца а царна отвод яра предложенеш юкъейоалае а.

Общественни организацегара СССР халкъа депутаталла кандидат оттаве йиш я цу организаце моллагIа член, цу юкъе дин деятелаш а болаш.

Депутаталла кандидаташ оттабара решени тIаэц гуччахьа е къайлагIа кхаж тассарца. Кхаж тассара порядок оттаю общественни организацей юкъарсоюзни органий пленумаша. Кандидаташ оттабаьб аьнна лоархI, нагахьа санна царна тIехьа йоаггIаш йолча органий ахкел дукхагIа болча членаша кхаж тессабале. Общественни организацей юкъарсоюзни органий пленумаша тIаийца решенеш депутаталла кандидаташта дIайовзийт.

Пленумашка тIаэц цу общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ харжара йола съездаш, конференцеш е юкъарсоюзни органий пленумаш гулъярах йола решенеш.

Статья 40. СССР халкъа депутаталла кандидаташта регистраци яр

Хоржамий округашкара болча СССР халкъа депутаталла кандидаташта хоржамий окружной комиссе регистраци ю къахьегама коллективай, общественни организацей органий, шоаш бах-бахача моттигашка харжархоша, тIема частешка военнослужащеша депутаталла кандидаташ а оттабеш, яьча собраней, е хоржамашта хьалхарча, нагахьа санна из чакхъяьккха хиннаяле, окружной собране яьча представленегIа.

Общественни организацешкара болча СССР халкъа депутаталла кандидаташта регистраци ю общественни организацешкара йолча хоржамаш дара хоржамий комиссеша, цар юкъарсоюзни органий представленегIа.

Хоржамий округашкара болча депутаталла кандидаташта регистраци елга хоржамаш хула ди хьатIакхачалехьа ши бутт хьалха дIадола а дий бутт хьалха чакхдоаккх, общественни организацешкара — СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара цар юкъарсоюзни органий пленумаш яьчул тIехьагIа пхи денал тIех йоацача юкъа.

Депутаталла кандидаташка регистраци ярах йола решени тIаэц ер документаш Iалашдаь хилча: цу хоржамий округе гIолла депутаталла кандидаташ оттабарах йолча собраней протоколаши, нагахьа санна из яь хиннаяле хоржамашта хьалхарча окружной собране протоколи, общественни организаце юкъарсоюзни органа решени, хIаьта иштта цу округе е общественни организаце гIолла шоаш харжийтара раьза хиларах йола депутаталла кандидатий заявленеши. Укх Закона 11-ча статья тIа дагарбаьча наха халкъа депутаталла кандидаташ оттабеча хана шоай заявленешка белгалдоаккх шоаш депутаталла хержачул тIехьагIа шоай балха тIара мукъабовла уж лаьрхIа хилар е шоай кандидатураш юхаяхарах хоам бу. Депутаталла кандидаташта регистраци ярах хоржамий комиссе оттаду, депутаталла кандидаташа язъьяча заявленеца цхьана Центральни хоржамий комиссе дIачулуш дола протокол.

Укх Законо дIадехарашка хьежжа оттабаь болча депутаталла кандидаташта регистраци ю йоагI-йоагIаш йолча хоржамий комиссе. Регистраци елга духхьале яра латкъа йиш я кхаь дийнахьа йолча юкъа Центральни хоржамий комиссега.

Депутаталла кандидат хилара цхьатарра раьза хила йиш яц духхьал цхьан территориальни е къаман - территориальни хоржамий округе гIолла е цхьан общественни организацегара гIолла мара.

Депутаталла кандидат юкъевоагIаш хила йиш яц Центральни хоржамий комиссена, хIаьта иштта хоржамий округа окружной е участкови хоржамий комиссештеи ше кандидаталла оттаваьча общественни организацегара хоржамаш дара йолча хоржамий комиссеней.

Депутаталла кандидат а оттаваь йиййцача цу комиссешта цхьанхена чувоагIаш вола саг депутаталла кандидат из хиларах цунна регистраци яьча хана деnз комиссерча ший декхарех мукъаваьккхарг лоархIаш ва. Депутаталла кандидаташта регистраци яьчул тIехьагIа диъ денал ха тIех ца а йоалийташ, йоаггIача хоржам комиссе кепайоазон регистраци яь хиларах бола хоам, депутаталла хIара кандидата тайпан цIи, цIи, даь цIи, ваь ха, кхоачашдеча декхара (гIулакха) а балха а моттиг хьабелгал а йоахаш.

Статья 41. СССР халкъа депутаталла кандидат оттавара йола решени дIаяккхар. Кандидата ший кандидатура юхаяккхар

СССР халкъа депутаталла кандидат оттаваьча къахьегама коллектива, общественни организаце органа, бахбахача моттигашкарча харжархой, воински часта военнослужащей собраней, общественни организацей юкъарсоюзни органа бокъо я хоржамаш дарал хьалха йолча моллагIча юкъа депутаталла кандидат оттавара йола шоай решени юхаяккха. Цу дешах йола решени депутаталла кандидат оттавара белгалъяьккхача порядкагIа тIа а ийце, йоаггIаш йолча хоржамий комиссе дIачулу.

Хоржамаш дарал хьалха йолча моллагIча юкъа ший кандидатура юхаяккха йиш я депутаталла кандидата, йоаггIаш йолча хоржамий комиссе цох йола заявлени дIа а енна.

Статья 42. ДIабаьннарий метта СССР халкъа депутаталла кандидаташ оттабара порядок

Депутаталла кандидаташта регистраци яра ха чакхъяьнначул тIехьагIа СССР халкъа депутаталла кандидаташ дIабаьнна моттиг нийсъелча, нагахьа санна хоржамий округе кхыбола кандидаташ биса беце, окружной хоржамий комиссе къахьегама коллективашта, общественни организацешта, харжархоша шоаш бахача моттигашкеи эскаре гIулакх дераша воински частешкеи гIолла еча собранешта предложени лу депутаталла керда кандидаташ оттабар дехаш. Хоржамаш хилалехьа цхьан беттал кIезигагIа йолча юкъа депутаталла кандидаташ дIабаьнна моттиг нийсъелча йоаггIаш йолча хоржамий округе гIолла депутат хоржилга чакхдоаккх юкъара хоржамаш хинначул тIехьагIа шин беттага дIакхоачача юкъа. Хоржамаш хилалехьа общественни организацегара СССР халкъа депутаталла кандидаташ дIабаьнна моттиг нийсъелча, нагахьа санна биса бола кандидаташ мандател кIезигагIа хуле, йоагI-йоагIача хоржамий комиссе общественни организаце юкъарсоюзни органга дехар ду депутаталла керда кандидаташ оттабелга а дехаш. ДIабаьннарий метта депутаталла кандидаташ увттабелга кхоачашду укх Законо оттаьча порядкагIа.

Статья 43. Хоржама бюллетень

Алфавитни порядкагIа бюллетена тIа дIаязбу регистраци яь бола берригаСССР халкъа депутаталла кандидаташ, депутаталла хIара кандидата тайпан цIи, цIи, даь цIи, кхоачашдеча декхара (гIулакха), балха е вахара моттиг хьабелгал а йоаккхаш. Хоржамий бюллетенеш кепатох хоржамий округа бахархоша бувцаш болча меттала.

VII. СССР халкъа депутаталла кандидатий балха гарантеш

Статья 44. СССР Халкъа депутаталла оттаваьча кандидата собранешка къамаьл де, массови информаце средствах пайда эца, информаци хьанйе йола бокъо

СССР халкъа депутаталла оттабаьча кандидатий хоржамий комиссеша регистраци яьчул тIехьагIа цхьатарра бокъо я хоржамашта хьалхарча а кхыча а собранешка, совещанешка, заседанешка кепайоазон тIа, телевидене, радио чу гIолла къамаьл де.

Паччахьалкхени общественни органаш, предприятей, учрежденей, организацей кулгалхой, бахача наьха общественни самодеятельноста органаш декхарийла я СССР халкъа депутаталла кандидаташта харжархощцеи общественни организацей членашцеи вIашагIкхетара, хиланза яргйоаца справочни информационни материалаш цунга дIакхачара новкъостал де.

Статья 45. СССР халкъа депутаталла кандидата хоржамашта хьалхара программа

СССР халкъа депутаталла кандидата ше бергболча балха программа ювцаш къамаьл ду. Депутаталла кандидата программа СССР Конституцена, советски законашта духьал хила йиш яц.

Статья 46. СССР халкъа депутаталла кандидата доверенни нах

СССР халкъа депутаталла кандидата хила йиш я цунна хоржамий кампани дIаяхьара новкъостал деш, из депутаталла харжара агитаци еш, паччахьалкхени общественни органашца, харжархоща, общественни организацей членашца вIаши долча гIулакхашка, хIаьта иштта хоржамий комиссешка а цун хьашташ оттадеш иттанега ла бокъо яц доверенни сага.

Депутаталла кандидато ший лоIаме къоастабу доверенни нах, окружной хоржамий комиссе общественни организацегара хоржамий хьакъехьара йолча хоржамий комиссе регистраци яра царех хоам а бу. Хоржамий комиссе доверенни наха регистраци яьчул тIехьагIа царна удостоверенеш лу.

ЙоагI-йоагIача хоржамий комиссена юкъевоагIаш хила бокъо яц доверенни сага.

Статья 47. Хоржамашта хьалхара агитаци

Депутаталла кандидаташ оттабаьча къахьегама коллективашта, бахача моттиге харжархошта а общественни организацешта а бокъо лу духьале йоацаш шоай кандидаташта агитаци е.

Къахьегама коллективашта, шоаш бахача моттиге харжархошта а общественни организацешта а кийчъяь мах боацаш помещенеш лу хоржама комиссеша собранеши митингаши яра, хIаьта иштта хоржамашта хьалхара массови агитаци яра эша средствааш а.

СССР гражданашта, къахьегама коллективашта а общественни организацешта а тешшаме таро лу депутаталла кандидатий политически, гIулакхацарча а хIаране оамалех а паргIатта а масcе оагIо чулоацаш а дувцара, хIаьта иштта кандидата тIехьа е цунна духьала агитаци собранешка, кепайоазон тIа, телевидене, радио гIолла яра бокъо а лу.

СССР халкъа депутаталла кандидаташ вIашагIбетталу шоай харжархощца собранешка а иштта харжархошта мегаш йолча кхыча форме а. Харжархой собранеш вIаштIехьйоах хоржамий комиссе йоагI-йоагIаш йолча халкъа депутатий Советацеи е цун Президиумацеи, общественни организацеща.

Собранеши вIашагIкхетараши хургдола ха а моттиг а харжархошка хьалхе дIахайт.

Хоржамаш хулача дийнахьа агитаци е магийтац.

Статья 48. СССР халкъа депутаталла кандидат хоржамашта хьалхарча гIулакхашта юкъе дакъа лацара производственни е гIулакха тIарча декхарех мукъавалийтар

Регистраци яьчул тIехьагIа харжархоща вIашагIкхетара, хоржамашта хьалхарча собранешка, митингашка, телевидене, радио чу гIолла къамаьл дара, СССР халкъа депутаталла кандидат мукъавалийт производственни е гIулакха тIарча декхарех, хоржамаш дара къоастаеча средствай чотагIа юкъера доагIа алапи а лургдолаш.

Статья 49. СССР халкъа депутаталла кандидата мах боацаш дIа-са ваха йола бокъо.

Регистраци яьчул тIехьагIа СССР халкъа депутаталла кандидата бокъо я масcе а тайпарча пассажирски транспортаца (таксегара дIаийккхача) йоагIаш йолча хоржамий округа доазонашка мах боацаш дIа-са ваха. Хоржамий округал арахьа вахача депутаталла кандидата бокъо я мах боацаш хоржамий округе ваха а цигара ше вахача цIава а.

СССР халкъа депутаталла кандидаташта хоржамашта хьалхарча гIулакхашта юкъе дакъа лацара йола порядоки общественни организацешкара луш дари къоастаду цу организацей союзни юкъарча органаша.

Статья 50. СССР халкъа депутаталла кандидат лоравар

СССР халкъа депутаталла кандидат уголовни бехктокхаме оза, лаца е судебни порядкагIа административни бехк бе йиш яц Центральни хоржамий комиссе бартагIа доацаш.

VIII. Кхаж тассареи хоржамий итогаш яреи порядок

Статья 51. Кхаж тассара хаи моттиги

Хоржамий округашкара СССР халкъа депутаташ хоржаш кхаж тосс хоржамаш деча дийнахьа моттигерча ханах 7 сахьат даьлча денз 20 сахьат даллалца. Кхаж тосса хаи моттиги участкови хоржамий комиссе харжархошка дIайовзийт хоржамаш хилалехьа итт ди хьалха.

Хоржамаш хулача дийнахьа хи тIа лелаш долча кемаш тIа, эскара доакъошка, полярни станцешка, гаьнна ухкача а тIакхача хала йолча а районашка, хIаьта иштта доазол дехьарча советски учрежденешка йолча хоржамий участкашка кхаж тассар чакхдалар хоржамий комиссе дIакхайкаде мегаргда миччa хана а, нагахьа санна списка тIа болча берригача харжархоша кхаж тессабале.

Общественни организацешкара СССР халкъа депутаташ хоржаш кхаж тосс съезде, общественни организаце е цун юкъарсоюзни органа пленуме. Цунца цхьана е йиш я цу организацей кхыйолча хержача органий вихалаша дакъа а лоацаш, шеръяь пленум. Иштта моттигашка хоадам беча кхаж тассаро бокъо лу пленума юкъе дакъа лоацача берриганешта а.

Халкъа депутаташ харжа йиш я иштта массехк общественни организаце юкъарсоюзни органий вIашагIтехача съездашка, конференцешка е пленумашка.

Статья 52. Кхаж тоссилга вIаштIехьдаккхар

Кхаж тосс къайлагIа кхаж тассара кхоачам хиллал (кабинаш е цIенош долча), хоржамий бюллетенеш дIадалара моттигаш къоастаяьча а хоржамий яьшкаш оттаяьча а лаьрххIа кийчъяьча помещенешка. Хоржамий яьшкаш оттаю кхаж тоссаш бараш къайлагIа кхаж тассара йолча кабинеташка е цIеношка гIолла чакхбаргболаш.

Кхаж тоссалга вIаштIехьдаккхара, харжархой лоIам къайлахьолга Iалашдара, помещенеш кийчъяра, цар чу хиланза яргйоаца порядок лоаттаяра бехктокхаме я йоагIаш йола участкови хоржамий комисси е общественни организаце хоржамий комисси.

Хоржамаш хулача дийнахьа кхаж тассалехьа хоржамий яьшкаш миштай хьож, пломба оттаю е печать тох йоаггIаш йолча хоржамий комиссе председатела, комиссе берригa членаш тIа а болаш.

ХIара харжархочо, съезда е конференце делегата, пленума доакъошхочо ше тосс кхаж; кхычарна хьалхара кхаж тоссалга мегатац. Хоржамий бюллетенеш дIател йоагIаш йолча хоржамий комиссе хоржамий участка харжархо спискагIа, кхаж тасса бокъо йолча удостоверенегIа е съезда, общественни организаце конференце, цун юкъарсоюзни органа пленуме кхаж тоссаш барий спискагIа паспорт е личноста кхыдола удостоверени хьежехкачул тIехьагIа. Хоржамий бюллетенеш дIадаларах белгало ю харжархой списка тIа е кхаж тоссаш барий списка тIа. Кхаж тасса бокъо хилара удостоверенеш харжархой кхы тIа йолча спискех дIатох.

Нагахьа санна цхьабола харжархой шоай унахцIеноңга диллача е кхыча бахьанех кхаж тоссача помещене боахкалургбоацаш бале, участкови хоржамий комиссе цар дехарагIа комиссе цхьаболча членашта тIадул уж харжархой болча моттиге кхаж тоссалга вIаштIехьдаккха.

Статья 53. Кхаж тассар

Хоржамий бюллетенеш тIа йоазош ду кхаж тоссачо къайлагIа кхаж тассара йолча кабина чу е цIагIа. Бюллетенеш яздеча хана кхаж тоссаш вар мара цига саг тIахила йиш яц. Ше бюллетенеш яздулургдоацача харжархочун бокъо я шийна ловш вола кхывола саг, хоржамий комиссе членагара дIаиккхача, кабина чу е цIагIа чухьеха.

СССР халкъа депутаташ хоржамий округашкара хоржача хана кхаж тоссачо бюллетена тIара дIайоаю ше духьала кхаж тоссаш болча кандидатий тайпан цIераш.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржача хана кхаж тоссачо бюлетена тIара дIайоаю ше духьала кхаж тоссаш болча депутаталла кандидатий тайпан цIераш.

Яздаь даьнна бюллетень кхаж тоссачо хоржамий яьшка чу Iочукхосс.

Статья 54. Хоржамий участке кхаж тессараш дагарбар

СССР халкъа депутаташ хоржамий округашкара хоржача хана хоржамий участке кхаж тессараш лоархI хIара хоржамий округен депутаталла оттаваьча кандидатаи къаьст-къаьста.

Комиссе председатела кхаж тоссалга чакхдаьннад аьнна хьакхайкадаьчул тIехьагIа хоржамий яьшкаш хьаелл участкови хоржамий комиссе, цун берригаш членаш тIа а болаш. Хоржамий яьшкаш кхаж тоссилга чакхдаллалца хьаелла могийташ дац. Хоржамий яьшкаш хьаелалехьа юкъе ца долхаш диса кхаж тассара хоржамий бюллетенеш мелд хьож, участкови хоржамий комиссе дIа а доах.

Участкови хоржамий комисси участкера берригa харжархой керттерчен кхы тIаоттаьчен спискаш тIа, хIаьта иштта бюллетенеш дIанийца харжархой а мелб хьож. Харжархой яьшкашка долча бюллетенешка хьежжа хIара хоржамий округе (цу хоржамий участка доазонашка) комиссе къоастаду: юкъе дакъа лаьца берригa харжархой мелб; депутаталла хIара кандидата тIехьа а духьала а кхаж тессараш мелб; нийса доацаш лаьрхIа бюллетенеш мелд. Харжархоша шоашкара бюллетенаш тIа кхы тIа язбаьча гражданий тайпан цIераш лархIац.

Нийса доацаш лоархI оттаьча образецагIа доаца харжархой бюллетенеш, хIаьта иштта кхаж тоссаш цхьан кандидатал тIех тIа вола бюллетенеш. Хоржамий бюллетень нийса хиларах йола шеко эттача дош къоастаду участкови хоржамий комиссе кхаж тассара наькъаца.

Кхаж тессараш дагарбаьчул тIехьагIа хьахинначунга хьож участкови хоржамий комисси, из хIара хоржамий округа къаьстта оттадеча протокола тIа дIа а язду. Протокола тIа кулгаш язду комиссе председатела, председатела заместитела, секретара, членаша, Центральни хоржамий комиссе оттаеча порядкагIа йоагIаш йолча окружной хоржамий комиссе дIа а дохьийт.

Статья 55. Хоржамий округе гIолла хоржамаш хиларах хьахиннар къоастадар

Участкови хоржамий комиссей протоколашка хьежжа окружной хоржамий комиссе къоастаду: округе харжархой мелб; хоржамий бюллетенеш дIаийца харжархой мелб; кхаж тоссача дакъа лаьца харжархой мелб; депутаталла хIара кандидата тIехьа кхаж тессараш, духьала кхаж тессараш мелб; нийса доацаш лаьрхIа бюллетенеш мелд.

СССР халкъа депутаталла хержарг лоархI кандидат кхаж тоссача дакъа лаьцача харжархоех ахкел дукхагIа бараша цунна тIехьа кхаж тесса бале.

Окружной хоржамий комиссе хоржамаш нийса доацаш лоархI хоржамаш деча хана е кхаж тессараш дагарбеча хана ер Закон толхадаь дале.

Хоржамаш нийса доацаш лоархI, нагахьа санна спискаш тIа болча харжархоех царна юкъе дакъа лаьца харжархой ахкел кIезигагIа хиннабале, хIаьта иштта депутаталла кандидат веннавале нагахьа санна округе регистраци яьр цхьа кандидат вале.

Хоржамий округе гIолла хоржамаш деш хьахиннар къоастаду окружной хоржамий комиссе заседане, протокола тIа дIа а язду. Протокола кулгаш язду комиссе председатела, председатела заместитела, секретара, членаша, Центральни хоржамий комиссе дIа а дохьийт цо оттаьча порядкагIа.

Хоржамий округе гIолла хиннача хоржамех хьахиннар кепайоазон тIа доаккх йоагIаш йолча хоржамий комиссе, Центральни хоржамий комиссе оттаьча хана. Хоама тIа хайт харжархой спискаш тIа хинна берригa гражданаш мелб; кхаж тоссача дакъа лаьца харжархой мелб; депутаталла хIара кандидата тIехьа кхаж тессараши духьала кхаж тессараши мелб; нийса доаца бюллетенеш мелд; хержача депутата тайпан цIа, ший цIи, даь цIи, цун должность (заняти), партийность болх беш а вахаш а йола моттиг.

Статья 56. СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржаш кхаж тессараш дагарбари хьахиннар къоастадари.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржаш кхаж тессараш дагарбу общественни организацешкара хоржамаш деча хоржамий комиссеша депутаталла хIара кандидата участкови хоржамий комиссешта укх законагIа оттаьча порядкагIа.

Оттаьча образецагIа доаца бюллетенеш нийса доацаш лоархI. Хоржамий бюллетень нийса хилара шеко эттача, дош къоастаду хоржамий комиссе кхаж тассаре наькъаца.

Хержарг лоархI хоржамаш деча хана мандатий дукхалга хьежжа эггара дукхагIа кхаж тоссараш хинна а кхаж тассара юкъе дакъа лоацаш хиннача съездий, общественни организацей конференцей делегатех е цар юкъарсоюзни органий пленумий доакъошхоех ахкел дукхагIчар тIехьа кхаж тесса кандидаташ.

Хоржамаш ца хиннарг лоархI, нагахьа санна царна юкъе дакъа лоацаш хиннача кхаж тоссарий спискашта юкъебихьача съездий, общественни организацей конференцей делегатех е цар юкъарсоюзни пленумий доакъошхоех ахкел кIезигагIа хиннабале.

Хоржамаш дарах хьахиннар хоржамий комиссе заседане къоастаду, протокола тIа а доаккх. Протокола тIа кулгаш язду хоржамий комиссе председатела, председатела заместитела, секретара, членаша, Центральни хоржамий комиссе дIа а дохьийт цо оттаьча порядкагIа.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара харжарах хьахинначох хоам кепайоазон тIа арабоаккх общественни организацешкара хоржамаш дарах йолча хоржамий комиссеша, Центральни хоржамий комиссе оттаьча хана. Хоама тIа хайт хоржамаш деча юкъе дакъа лаьца Съезда, общественни организаце конференце делегаташ е цун юкъарсоюзни органа пленума доакъошхой мелб; хIара депутата тайпан цIи, ший цIи, даь цIи, должность (заняти), партийность, балха а вахара а моттиг: цунна тIехьа а духьала а кхаж тессараш мелб.

IX. СССР халкъа депутаташ харжара итогаш яреи уж кепатохареи порядок

Статья 57. СССР халкъа депутаташта регистраци яр.

СССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржамий комиссе хоржамий комиссешкара шийга хьакхаьчача протоколашка хьежжа регистраци ю СССР хержача халкъа депутаташта.

Центральни хоржамий комиссе хоржамаш нийса доацаш лоархI, нагахьа санна хоржамаш деча хана, е кхаж тессараш дагарбеча хана, е хоржамаш дарах хьахиннар къоастадеча хана ер Закон толхадеш моттиг хиннаяле, СССР халкъа депутата регистраци ца еш йита а йиш я.

Статья 58. СССР халкъа депутаташ харжара итогаш кепатохар.

БIарчча хьанйцача мехка хиннача хоржамий итогех бола хоам а бу, алфавитни порядкагIа ше хержача хоржамий округе е общественни организаце депутата тайпан цIи, ший цIи, даь цIи, должность (заняти), партийность балха а вахара а моттиг тIа а йолаш СССР хержача депутатий список кепайоазон тIа ара а йоаккх Центральни хоржамий комиссе итт денал тIех а ца йоалийташ.

Статья 59. СССР халкъа депутата удостоверени наькха тIайоаллаю знаки.

Центральни хоржамий комиссе регистраци яьча СССР халкъа депутатий список кепайоазон тIа араяьккхачул тIехьагIа окружной хоржамий комиссе, общественни организацегара долча хоржамашка гIолларча хоржамий комиссе хержача хIара депутата дIалу из харжара дола удостоверени.

СССР халкъа депутатий Съездо хержача депутатий полномочеш чIоагIъяьчул тIехьагIа депутаталла харжарах дола удостоверенеш хувц СССР халкъа депутата удостоверенеца. Депутата лу наькха тIа йоаллаю «СССР халкъа депутат» яха знак.

X. ШозлагIа кхаж тассар, шозлагIа ду хоржамаш, дIабаьннача депутаташта метта СССР халкъа депутаташ харжар

Статья 60. ШозлагIа кхаж тассар.

Нагахьа санна хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ шиннел тIех баллотировка яь хиннабале, царех цхьаккхе хержа а веце, окружной хоржамий комиссе решени ю дукхагIа тIехьа кхаж тасса хиннача депутаталла шин кандидата округе шозлагIа кхаж тоссаш хиларах. Цу решенех окружной комиссе хоам бу Центральни хоржамий комиссега, округерча харжархошка дIа а хайт. Хоржамий округе шозлагIа кхаж тосс шин кIира йолча ханал тIеха ца доалийташ укх Законо дIадехараш кхоачаш а деш.

СССР халкъа депутаташ общественни организацешкара хоржаш шозлагIа кхаж тосс нагахьа санна депутаталла къаьст-къаьста кандидаташ харжар къоаста ца луш дукхалга - кIезигалга диллача цхьатарра хиннабале. Депутаталла цу кандидаташта шозлагIа кхаж тосс съездашка, общественни организацей конференцешка е цар юкъарсоюзни органий пленумашка цу дийнахье а е тIехьа тIадоагIача дийнахьа укх Законо дIадехараш кхоачаш а деш.

СССР халкъа депутаталла кандидат хержалга лоархI, нагахьа санна шозлагIа кхаж тоссача хана кхыча кандидаташка диллача, кхаж тассара юкъе дакъа лоацаш хинна дукхагIбола харжархой, съезда, общественни организаце конференце делегаташ е цун юкъарсоюзни органа пленума доакъошхой цунна тIехьа хиннабале.

Статья 61. ШозлагIа ду хоржамаш

Нагахьа санна хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ баллотировка яь шиннел тIех хиннабеце, царех цхьаккха хержа а веце е хоржамий округе гIолла хоржамаш хиннарг ца лоархIе, е нийса ца хете, е шозлагIа кхаж тессача хержа депутат къоаста ца лой, тIаккха Центральни хоржамий комиссе окружной хоржамий комиссена тIадулл хоржамий округе шозлагIа хоржамаш делга. Из деш цо решени е йиш я кердача составе окружнойи участковии хоржамий комиссеш харжара хьакъехьа хоржамий цу участкаша а юкъара хоржамаш дара оттаьча харжархой спискаегIа а.

ШозлагIа хоржамаш ду юкъара хоржамаш хинначул тIехьагIа шин беттал дукхагIа ха ялалехьа. Хоржамий комиссеш вIашагIтохар, депутаталла кандидаташта регистраци яр, кхыйола мероприятеш ю укх ЗаконагIа оттаьча порядкагIа.

Нагахьа санна хержа депутаташ мандател кIезигагIа хиннабале, общественни организацегара хоржамаш нийса лаьрхIа а деце, Центральни хоржамий комиссе решени ю цу общественни организацегара шозлагIа хоржамаш дарах. ШозлагIа хоржамаш деча хана хоржкхы тIа эша депутаташ е цу общественни организацегара берригa депутаташ, нагахьа санна хьалхагIа даь хоржамаш нийса доацаш лаьрхIа дале. ТIаккха Центральни хоржамий комиссе йоаггIаш йолча хоржамий комиссена тIадилла йиш я хьалхарча составе хоржамаш де е кердача составе хоржамий комисси е аьнна общественни организаце юкъарсоюзни органа хьалхашка предложени оттае.

Статья 62. Юкъера дIабаьннараштa метта СССР халкъа депутаташ харжар

Нагахьа санна СССР халкъа депутатий Съездо СССР цхьаболча депутатий полномочеш нийса ца лоархIе, хIаьта иштта депутат юхавоаккхе, йоаггIаш йолча хоржамий округашка е общественни организацешка депутатски полномочеш ханал хьалха совцайой, депутат дIаваьнначул тIехьагIа кхаь бетта йолча юкъа керда хоржамаш де деза. Хоржамаш де оттаду Центральни хоржамий комиссе уж де ха хьакхача ши бутт хьалха, укх Законо дIадехараш кхоачашдеш вIаштIехьа а доах. Из деш окружной хоржамий комисси е общественни организацегара хоржамаш дара йола хоржамий комисси вIашагIйолл хоржамаш хилалехьа 50 ди хьалха, участковиянаш хоржамаш хилалехьа бутт хьалха, депутаталла кандидатий регистраци ю хоржамаш хилалехьа бутт хьалха.

Нагахьа санна СССР халкъа депутат СССР халкъа депутатий полномочеш дIаяла шерал кIезигагIа ха йиса вале дIаваьнначоа метта СССР керда халкъа депутат харжара хоржамаш дац.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель М. ГОРБАЧЕВ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.
Москва, Кремль.
1 декабрь 1988 г.